

STRUPENA VZGOJA

Dobesedno v obup me spravlja ozkoglednost mnogih, kadar beseda nanese na področje vzgoje otrok. Zatakemo se v mentalno omejenem svetu enodimenzionalnega razmišljanja, ki dopušča zgolj gibanje po osi represivnost – permisivnost. Ob takšnem pogledu so seveda vse izpeljave konkretnih vzgojnih prijemov le bolj na levi ali desni strani te daljice. Tako je debata za tiste, ki ne zmorejo poškiliti izven te ozkosti, takoj preprečena. Mnogo vzgojne nemoči izhaja prav iz te omejenosti, saj se na konkretni ravni to kaže v obupu, ko skušajo dodati nekaj več represije ali nekaj več popustljivosti in kmalu odnehajo, saj se vzgojni subjekt – torej otrok – na vse to odziva skrajno slabo. Po domače –

ničesar ne dosežete. Testno predlagam, da polje možnih vzgojnih stilov začasno premaknemo vsaj v dvodimenzionalno ravnino, z nekaj poguma pa celo v tretjo dimenzijo – v abstraktno kocko možnih načinov.

Ni čudno, da se nekateri spoštovani strokovnjaki trudijo uveljaviti vsaj t.i. »tretjo vzgojno paradigmo«, kar dojemam kot poskus razširitve dojemanja vsaj na drugo dimenzijo, izven dihotomne ujetosti v skrajnosti represivno-permisivne zablode. Ti poskusi so vsekakor vredni spoštovanja in strokovne pohvale. Konec koncev skušajo v mineštro inflacije idej o vzgoji otrok vnesti nekaj zdrave pameti in resnične strokovne podlage. Danes tako nimam namena pisati o teh pristopih, ki jih včasih srečamo pod skupnim imenom »sočutna vzgoja«, vsekakor pa se močno naslanjajo na poglede danskega psihoterapevta Jesperja Juula in somišljenikov. V Sloveniji lahko tako literaturo kot tudi delavnice in predavanja s tega področja opazite skozi delovanje zavoda Familylab Slovenija. O tem nimam namena pisati, saj lahko o novem vetru v vzgojnem stilu dobite na omenjenem naslovu.

Namen imam precej na kratko orisati enega najbolj škodljivih vzgojnih stilov. Razumevanje tega, žal precej razširjenega stila vzgoje, nas dobesedno prisili v odmik iz danes nekajkrat omenjene daljice. Razmišljati moramo večdimenzionalno, kar veliko bolj ustreza zapleteni človekovi naravi, ki odklanja tlačenje na dimenzijo neke daljice. Delovno imenovana strupena vzgoja je izredno zapleten skupek vedenjsko-čustveno-mentalnih posredovanj pomembnega odraslega, najpogosteje starša, do

otroka. Skozi nekaj odstavkov bom podal samo bistvene elemente tega, kar imenujem strupena vzgoja.

Nepredvidljivost odziva starša je mogoče najbolj ogrožajoč element. Otrok potrebuje varno in predvidljivo okolje. Včasih je okolje manj varno, vendar je vsaj predvidljivo. Tako pri brutalno nasilnem staršu, ki grobo krši občutek varnosti, nudi vsaj nekaj "tolažbe" predvidljivost. Pri starših, ki prakticirajo strupeno vzgojo, tega ni. Na enak dražljaj se odzivajo po celi paleti odzivov. Včasih z izrazitimi znaki ljubezni in navezanosti ali pa v povsem primerljivi situaciji z grobostjo, žaljenjem in nasiljem ali pa celo z popolno odsotnostjo odziva, ignoriranjem. Otrok je lahko v takšnem svetu samo zmeden. Nikakor ne more ustvariti stabilne sheme odzivov odraslega in s tem v povezavi ne more tvoriti konceptov pravilnosti lastnega vedenja, saj ne dobi nobenega etičnega zemljevida. Vse, kar lahko sklepa iz reakcij odraslega je, da gre za nevaren in nepredvidljiv svet, kjer lahko nekaj danes pomeni napako in isto jutri uspeh. Izjemno neprijazen svet za odraščanje.

Zanemarjanje z roko v roki z razvjenostjo. Ozkogledneži iz prvega odstavka bodo na tem mestu zelo težko razumeli, da se na videz dve tako nezdružljivi lastnosti lahko zelo močno združujeta ravno pri strupeni vzgoji. Torej na eni strani imamo pomanjkanje kontakta (zanemarjanje) in na drugi prekomernost informacij ali dobrin (razvjenost). Ta nezdružljivost nas moti samo toliko časa, dokler ostajamo na področju materialnega. V trenutku, ko svoje zavedanje obrnemo proti čustvenim potrebam otroka, nam zlahka uspe sestaviti to patološko kombinacijo. Starši strupene vzgoje po eni strani otroku odrekajo povsem običajne izraze ljubezni (pohvale, upoštevanje, pozornost, objeme, ...) in jih že v naslednjem trenutku ponujajo v obilju. Konkretno to pomeni: po udarcu ali žaljivki skoraj takoj sledi objem, tudi materialna nagrada ali izrazito popuščanje meja. Zgodba, ki se tako napiše, je odlična podlaga za težko patologijo v najstniškem in odraslem življenju. Za svoja dejanja, kjer nisem dobil zemljevida, kaj je prav in kaj narobe, bom po vsej verjetnosti najprej dobil neko mero nasilja in potem bom lahko počel, kar želim. Ali je to vzgojni stil, ki ustvarja psihopate?

Dva človeka različnih pogledov na vzgojo sta lahko dovolj, da se v domačem laboratoriju odnosov razvije strupena vzgoja. Dva lika prevzameta dve vlogi v tem razcepljenem svetu, oba skupaj pa v dojemljivem svetu otroka tvorita celoto – moja starša. Tukaj ne gre za običajne razlike med dvema človekoma, ki so pričakovane in običajne. Nihče ni klon svojega partnerja, temveč gre za tako pomensko različne poglede na vzgojo, da pravzaprav eden drugemu mečeta polena pod noge, pri čemer je glavni oškodovanec otrok. On je tisti, ki bo v svoj svet skušal vključiti to povsem noro sliko dveh odraslih, ki sta baje glavni osebi v njegovem življenju. Kako združiti nezdružljivo? Nekako ne gre. V tej življenjski strupeni drami tako lahko igrata vlogi dobrega in slabega policaja, vendar sta še vedno oba policaja, kar je precej slaba vloga v družini, ki naj bi bila varna celica ljubezni.

Odsotnost pogovora in razlage. Ujel sem citat Noama Chomskega, ki opozarja na odtujenost sodobnega sveta, kjer smo vsi samo še potrošniki. Na nivoju družine je odtujenost čutiti na vsakem koraku. Ni več stika, ni več pogovora, zgolj življenje eden mimo drugega. V takšnem hladnem svetu seveda tudi ni prostora, da bi odrasli razložil svoja dejanja ali orisal svoj čustveni svet na način, ki bi

ga otrok lahko razumel. Vsi smo kdaj jezni, mnogi smo celo pogosto jezni. V vlogi skrbnika otroka bomo jezo tako ali drugače pokazali, kar je seveda pričakovano. Ali bomo podali tudi razlago našega čustvovanja, pa je vprašanje. V odtujeni družini tega ne bo. Otrok si bo lahko jezno vedenje razlagal kot izraz sovraštva, ki pa je povsem drugačno čustvo. Obstaja zelo pomembna razlika, ali imam prepričanje, da so moji starši name včasih jezni ali da me sovražijo. Brez podnapisov otrok tega ne more vedeti in v družinah brez kulture iskrenega pogovora se zlahka zaredi strupena vzgoja.

Štiri izhodišča za razmišljanje so tudi štiri temeljni kamni strupene vzgoje kot jo dojemam. Rezultate dolgoletnega odzivanja odraslih do otrok na tak način srečamo v zaporih, psihiatričnih bolnišnicah ali na cesti. Upam, da bomo precej hitro zmogli preseči ozkoglednost iz prvega odstavka in se začeli resno pogovarjati o različnih niansah vzgojnih stilov in to v malo bolj razširjenem polju vseh možnih odzivov, ki jih odrasli človek v položaju vzgojitelja lahko zavzame. In verjemite, da je ta razpon veliko večji od zgolj dveh ali treh besed. Globin človekovih psihičnih motenj nismo še niti dobro začeli raziskovati, naj ostane zgolj misel, da je včasih najbolj bujna domišljija premalo za razumevanje človekovih odklonov.